

Els segrestos dels ramats com a metàfora de la lluita per la possessió de la terra: Arcavell, Sant Julià de Lòria i els Coprínceps el 1896

Definir límits ens fa sentir segurs d'allò que som. Ens fa saber fins on podem arribar i el que és més important, fins on els altres se'ns poden apropar. Els límits ens protegeixen. A la vegada, els límits poden representar un topall per a les nostres aspiracions quan volem engrandir-nos, sentir-nos més poderosos o adquirir béns o qualitats que no posseïm encara. Des de l'albir de la humanitat els grups organitzats han lluitat per protegir els seus límits o al contrari atacar els límits dels veïns i ocupar la seva terra, ampliar les pròpies possessions. Més terres, més riquesa, més poder. És el cas de les onades consecutives d'invasions històriques a la conca mediterrània que van desembocar en l'Imperi Romà i en les posteriors seqüències d'invasions bàrbares.

Quan parlem d'un territori de les mides i les característiques d'Andorra la situació es tradueix en discussions, delimitacions no resoltes i balls de fites. I això al llarg dels segles.

En el cas que ens ocupa, que es desenvolupa entre els anys 1896 i 1897, trobem tots aquests elements més 246 caps de bestiar cabrum i oví, 11 vaques i 33 intercanvis epistolars.

30 de juny de 1896 a la solana de Caborreu. Dos ramats d'ovelles i cabres hi peixen tranquil·lament sota la mirada d'Antoni Pol (propietari i pastor) i Miquel Obach (pastor de casa Genret), quan arriben uns carrabiners del destacament d'Arcavell. Aquests requisen un total de 246 caps de bestiar i decideixen imposar una sanció als propietaris dels ramats equivalent al preu de mercat dels caps de bestiar. Els ramaders demanen l'ajuda i la intercessió de les autoritats andorranes per recuperar els ramats. Davant l'acte d'aprehensió del bestiar, el representant per aquest cas del Consell de les Valls, Antoni Huguet, elabora un primer esborrany d'una carta¹ d'apel·lació on descriu la situació de la forma següent: "... en la mañana del 4 del corriente... los carabineros del punto de Arcavell, o mal informados o maliciosamente influidos procedieron a la detención de 246 cabezas de ganado lanar y cabrío propias

Teresa Rodrigo i Monsonís, cap de redacció documental del Comú de Sant Julià de Lòria

de los recurrentes vecinos de San Julian que pastaban en la solana de Caborreu... Del acta de aprensión se desprende otra cosa sino que el ganado pastaba en la solana de Caborreu, a no ser que se haya faltado a la verdad intencionadamente... que la comarca de Caborreu no es territorio español por estar comprendida en el termino jurisdiccional de San Julià de Andorra segun la division de límites que se hizo en el año 1856". En aquest esborrany i a mode de conclusió, Antoni Huguet afegeix les paraules següents: *"Esto puede provocar represalias que mortifiquen indebidamente a la vez a los vecinos de Arcabell en España ya que precisamente son estos los que disfrutan aprovechamientos dentro el territorio andorrano"*. Pel que sembla, l'actuació dels carrabiners va tenir lloc en els emprius situats en territori andorrà. L'actuació dels carrabiners es va saldar a més, com hem dit més amunt, amb una sanció basada en la taxació del valor de mercat del bestiar més els drets d'aranzel. El total era de 4.280,80 pessetes. Va seguir un acord de la Junta Administrativa d'Hisenda de Lleida que confirmava la sanció el dia 7 de juliol.

El dia 14 de juliol següent Antoni Huguet s'adreça al Delegat d'Hisenda en nom dels ramaders amb l'objecte d'elevat un recurs d'alçada al ministre d'Hisenda per la suspensió del pagament previ de la multa així com l'entrega immediata dels caps de bestiar retinguts pel carrabiners. El dia 16 de juliol la delegació d'Hisenda respon amb l'admissió a tràmit del recurs, el seu compromís de trametre'l al ministre quedant, però, tot pendent de l'informe que l'advocat de l'Estat emeti respecte els poders atorgats al Sr. Huguet per la tramitació de tot plegat.

Mentre tots aquests tràmits administratius tenien lloc, els propietaris dels ramats retinguts pels carrabiners d'Arcavell no les tenien totes i sospitaven que els seus caps de bestiar podien haver estat venuts. Això justificaria la presència entre els documents de l'arxiu de Sant Julià de Lòria d'un certificat expedit el dia 22 de juliol d'aquell any pel jutge municipal d'Organyà.² En ell se certifica que no s'ha celebrat en aquell municipi cap subhasta de bestiar oví o cabrum i que no s'ha autoritzat cap venda d'aquest tipus en el decurs del darrer mes.

La intenció de vendre, però, va existir en un primer moment i amb el transcurs del temps efectivament, les autoritats espanyoles van efectuar la venda. El comandant de carrabiners de la Seu d'Urgell va trametre a la delegació d'Hisenda de Lleida un telegrama³ en el qual afirmava haver disposat el retorn dels ramats requisats i l'anul·lació de la venda. En una carta del Delegat d'Hisenda a Antoni Huguet, aquest li fa part d'aquestes novetats. Però també li manifesta que en el telegrama se l'havia informat que els carrabiners havien demanat diverses vegades el dipòsit de la fiança per garantir l'import dels ramats. El Delegat li reclama que expliciti telegràficament si està disposat a fer el pagament del dipòsit, sobretot per què el ramat està perdent valor de mercat i els carrabiners tenen dret, segons ell, a la garantia.

Passats uns dies, concretament el dia 27 de juliol següent, el Delegat d'Hisenda adreça un nou correu a Antoni Huguet. En aquesta nova tramesa l'informa de la resolució de la División General de Aduanas que desestima, per improcedent i contrari a l'ordenança de Duanes, la instància que Huguet havia enviat per tal que s'anul·lés el pagament previ de la sanció per poder continuar amb els tràmits del recurs d'alçada. Aquest recurs continuaria el

seu camí només si es resolía el tema del pagament. Però aquest no era l'únic problema. Per tal de poder representar els interessos dels dos ramaders davant les autoritats espanyoles, Antoni Huguet havia presentat uns poders que a ulls de l'advocat de l'Estat no reunien els requisits d'autenticitat necessaris. Mancava, entre altres detalls, la legitimitació de les signatures dels ramaders, un dels quals a més, resultava ser menor d'edat. El Delegat d'Hisenda l'informa de la possibilitat d'esmenar els defectes dels documents i tornar-los a presentar en l'oficina de la delegació, cosa que quedaria resolta, després d'uns quants intercanvis epistolars, el dia 14 d'agost. A partir d'aquell dia, el recurs d'alçada podia reprendre el camí cap a ministeri d'Hisenda. El dia 5 de setembre el Delegat d'Hisenda de Lleida va informar de la remesa al ministre d'Hisenda del recurs.

Mentre avançaven els tràmits prop del ministeri d'Hisenda, es constituïa una comissió del Consell General per tal de reconèixer la muntanya de la Solana de Caborreu com a territori andorrà.

La comissió estava formada pels consellers Josep Picart, Josep Calva i Joan Perich. Per decidir si la Solana de Caborreu era andorrana o no, la comissió treballava amb diferents documents i testimonis. Segons podem llegir a l'acta del dia 4 d'agost de 1896, es van documentar amb les escriptures de delimitació de 1856 i de 1858 aportades pel Consell del Comú de Sant Julià de Lòria. Es van examinar les fites que delimitaven la Parròquia laurediana de Bescaran i Arcavell. Es va escoltar els testimonis d'Andrés Coll i Simon Canturri, veïns d'Arcavell, així com dels pastors responsables dels ramats confiscats pels carrabiners. La conclusió va ser que l'aprehensió del bestiar s'havia fet en territori andorrà i per tal suposava una *"violación manifiesta del territorio de los presentes valles"*.⁴

Es va recórrer a la Mitra (a Palacio) per obtenir ajuda. Així consta en una carta que envia Bonaventura Mestre, Síndic general, a Antoni Huguet. Diu així: *"Apreciat Huguet, Te envío aqueixos documents porque los envíe lo mes pronto á Palacio. Me semble que es lo suficiente per cuant per formarse una idea respecte de la cuestió es precis lo croquis, ó bé posarse al terreno. Demá te enviaré les escriptures per entregarles al Sr. Consul Majó y al mateix temps la contestació de Palacio per que te n'enterés y quedes encarregat de fer la marchar enseguida á Palacio"*.⁵ El silenci de l'administració de Palacio respecte aquest afer va ocasionar, com veurem més endavant, un fort enuig a la Parròquia laurediana.

Quant a la situació dels ramats retinguts pels carrabiners i els límits del lloc on estaven podem llegir en l'acta d'una comissió constituïda per Francisco Pallerola (Veguer Episcopal), l'agutzil Francisco Mortés, el Delegat del Síndic, Antoni Huguet, els Cònsols Batista Brunat i Ramon Roca i Isidre Gaspà el dia 20 d'agost de 1896 el següent: *"... el sitio en que tuvo lugar la aprehension y punto donde se hallaba el ganado mirando frente desde la roca de Pimes al collado de Caborreu en el terreno que se hallaba a la derecha y punto equidistante igualmente casi de la cima de dicho collado del fondo y el punto donde empieza el riego de Arcabell, puntos únicos notables que hay alrededor"*.

L'explicació es troba en la comunicació que va fer el Delegat del Síndic general per aquest afer, l'Antoni Huguet, als Alcaldes d'Arcavell, Os i Cívís el dia 5 de juliol.⁶ En l'esmentada comunicació es feia saber que mentre els carrabiners no permetessin als andorrans fer péixer els seus ramats en emprius espanyols, prohibirien que els ramats espanyols

peixessin en emprius andorrans. En cas de contravenir aquesta prohibició, s'aplicaria la mateixa pena que Espanya havia aplicat als ramaders andorrans. Va haver de passar només un dia. En l'acta de la mateixa comissió es recullen unes declaracions sobre la captura d'unes vaques propietat d'uns veïns d'Arcavell en el decurs del dia 6 de juliol. La tensió anava pujant entre les parts. Andorra havia capturat 11 vaques i les retenia. Una vaca va morir en el decurs del "segrest".

Testimoni d'aquestes represàlies són les actes de les sessions de Comú dels dies 5 i 7 de juliol de 1897. El primer dia el Comú es va constituir per tractar de "*la qüestió dels termes*" i es va decidir esperar que s'aclarís "*la qüestió*" del Tonivila i del Genret, és a dir dels dos ramaders afectats per les requisicions dels carrabiners.

El següent dia 7 de juliol, el Comú es va constituir en sessió extraordinària per parlar de la presa de les 11 vaques arcavellenques que estaven, segons diu l'acta, en territori de Sant Julià de Lòria. Es va establir que romandrien a la Parròquia fins que s'hagués aclarit la situació dels 246 caps de bestiar propietat de casa Tonivila i Genret.

El dia 28 d'agost es torna a constituir una comissió, a la zona de Caborreu, per determinar en quin punt havien estat sostretes, aquest cop, les vaques. Assistia també el vigilant del ramat boví del poble d'Arcavell, Simon Canturri. Aquest va explicar que en el moment de la captura es trobava mirant des de la roca de Pimes al coll de Caborreu en el terreny que es trobava a la dreta de l'esmentada roca i a uns deu metres de la mateixa. Va afegir que se li havien escapat tres o quatre vaques fins al rec d'Arcavell i que mentre va anar a retenir-les, les altres van fugir fins "*al fondo del rio*", punt on van ser "capturades" pels lauredians. El comissionat va preguntar als assistents per la situació de terreny de la comarca de Caborreu i el seu ús. Van respondre "*unánimes*" que prescindint de la qüestió de propietat que disposaven les escriptures de delimitació, des de la roca de Pimes marcant una línia recta a la part més alta del coll de Caborreu, en el terreny que es trobava a la dreta fins al rec d'Arcavell, tant els veïns del poble d'Arcavell com els de Sant Julià havien fet pastar els ramats indistintament.

Laia Creus i Gispert explica que en aquell moment els emprius van ser objecte de malentesos i conflictes com el que ens ocupa. Segons Creus, és possible que els òrgans de gestió espanyols no entenguessin el sistema d'ús de la terra i manessin als carrabiners requisar els ramats que trobessin en territori espanyol.⁷

Els carrabiners havien embolicat la troca i la venjança s'havia executat amb el segrest de les vaques arcavellenques.

El 24 de juliol l'Alcalde d'Arcavell va recórrer al Ministre d'Estat per denunciar la sostracció del ramat de vaques. Declara que el terreny on estaven pastant pertanyia a Sant Julià però era un empriu on els veïns d'Arcavell podien portar el bestiar. En data 10 d'agost el Ministeri d'Estat emet un real ordre en la qual disposa que la instància passi a mans del Cardenal Bisbe de la diòcesi, Salvador Casañas, per tal que ell prengui les disposicions oportunes. L'afer passa a mans de la Delegació Permanent del Copríncep Episcopal.

L'esperit de venjança contra l'acció dels carrabiners era ben clar. En l'expedient de la Delegació Permanent se cita el comunicat que el Comú de Sant Julià adreça a l'Alcalde d'Arcavell el dia 7 de juliol, és a dir, l'endemà de la requisició de les vaques: "*Resultando*

que el Comu de Sant Julian en comunicacion de fecha 7 de julio último dirigida al Alcalde de Arcabell le notifica que se guardan en aquella parroquia once cabezas de ganado vacuno que se creen ser de Arcabell hechas prisioneras en terreno Andorrano, amenazándole que se hará con ellas por parte del pueblo de San Julian lo que se hiciese con el ganado que se guardaba en Seo de Urgel, propio de la parroquia de San Julia". Sabem pel text de la resolució de la Delegació Permanent que les vaques van acabar sent venudes abans de la resolució del conflicte. Tant l'acte del segrest de les vaques com la seva posterior venda van ser qualificats per la Delegació Permanent com d'il·legals. El Delegat, actuant en nom del Copríncep, que en aquest document s'identifica com a "Príncipe Soberano de Andorra" condemnava els lauredians a restituir als arcavellencs el valor de les vaques així com a indemnitzar-los de les despeses i els perjudicis que se'ls hagués causat.

La resolució va caure com un gerro d'aigua freda a la Parròquia laurediana. El Copríncep no havia resolt encara en el tema del segrest de les ovelles i les cabres però en canvi havia dictaminat per les vaques d'Arcavell. I ho havia fet en contra dels interessos lauredians.

La carta que el Comú de Sant Julià de Lòria adreça al Cardenal i Bisbe d'Urgell, Salvador Casañas, el dia 9 de novembre de 1896, no té desperdici. Posa en relleu el conflicte sobre els límits de la zona de Caborreu. No la reproduïm sencera aquí ja que ocupa cinc pàgines però alguns trams són prou reveladors del problema: "Lo M Hble Comu de Sant Julia ha quedat excessivament sorprés del definitivo acordat per la Delegació Permanent de V. Eminencia Rdma, ab fecha 27 de Octubre sobre aprehensió de 11 vaques feta per individuos de San Juliá en la Comarca de Caborreu... no va ser una venjansa l'acte d'aprehensió sinó que va ser una acte de possessió de un terreno que nos perteneix...".⁸ La carta recull una explicació sobre la captura del dia 30 de juny dels dos ramats lauredians. En realitat l'objectiu no eren els caps de bestiar sinó manifestar que aquell empiu on es trobaven les ovelles i les cabres era en realitat territori andorrà: "En vista de lo parer que debian darlos los dos lletrats (als d'Arcavell) debian instar als carrabiners del seu punt per fer la aprehensió per apoderarse sens dupte de un terreno que sempre ha sigut nostre y respectat com a tal. Lo sobredit demostra palpablemente la culpabilidad dels vehins d'Arcavell."⁹

Tenim també explicació sobre el desviament de les vaques arcavellenques: "Que lo guardia del bestiar d'Arcavell no va dir devant los individuos que se personaren a la Roca de Pimes, Senyors Pallerola, Huguet, Palmitjavila, Mortés, Sansa, Soldevila, Tor y los dos Consuls, que los que van fer la aprehensió de las vacas l'amenassen de mort, ni que lo ruido dels mateixos fessen escapar las vacas al fondo de Caborreu hon van ser presas; sinó que va dir que "mentras aturaba 3 o 4 vaques que se li van escapar al Rech d'Arcavell les altres se li van escapar hasta l fondo del Riu de Caborreu y lloch hont foren presas" com consta en l'escriptura de informació que va prender lo Pallerola..."¹⁰ Segueix una explicació sobre el tipus d'informació que arriba al Copríncep: "Que no es estrany que lo Sr. Pallerola fassa devant lo M lltre Delegat Permanent de V. Emcia declaracions inventades, pues está obligat a defender junt ab lo Sr. Tarragona per los de Arcabell aquell tros de terreno que segons se despren dels actes explicats tant desitjan apropiarse estos

y segons deixa veure lo Sr. Pallerola amb sas inventivas tant desitja defensarlos...".¹¹ El Copríncep Episcopal no va donar una resposta satisfactòria als lauredians. El pas següent va ser demanar la intermediació del Consell General. El dia 23 de novembre de 1896 s'hi va adreçar una carta on es posava de manifest que la Parròquia es trobava "amb poca forma moral y material per defensarnos dels grans conflictes que tenim, entre nosaltres, Arcabell y Palacio de la Seu d'Urgell...". S'evidenciava així l'enemistat amb els serveis del Copríncep Episcopal. La carta es limita a demanar la intermediació o la protecció del Consell General davant el que consideren un greuge per part del Bisbat. Val a dir que el desviament de les vaques va ser informat al Govern espanyol des de l'Alcaldia d'Arcavell. La resolució de l'afer va recaure en el Cardenal Bisbe d'Urgell que va decidir a favor d'Arcavell i va exigir a Sant Julià de Lòria el compliment de les sancions imposades en la carta signada el dia 30 de 6 gener de 1897. El Copríncep Episcopal en canvi, no va prendre cap decisió a favor de Sant Julià de Lòria pel segrest dels ramats de vaques i ovelles, cosa que va alimentar encara més l'enuig dels lauredians.

Com a reacció a aquest enuig va seguir una altre carta del Comú de Sant Julià de Lòria al Delegat Permanent del Copríncep Francès, Edmond Robert. En aquest cas el to de la queixa puja i posa de manifest una evident mala relació entre la Parròquia laurediana amb el Cardenal i Bisbe Casañas. No disposem de la data exacta de la comunicació que signa qui era secretari del Comú, Isidre Planes. Semblaria, per la seqüència dels altres documents, posterior al 1896, molt probablement de principis del 1897.

L'exposat de la carta comença així: "La conducta violent d'Espanya relativament a Andorra s'ha accentuat sobre tot des tres anys a esta part en que lo Sr. Bisbe de Urgell ha manifestat la seva pretensió de ser Soberá absolut sobre les Valls d'Andorra (que es equivalent a Sobera unic)".¹² Després d'incidir en el tema de la suposada voluntat del Bisbe d'esdevenir únic sobirà del país, Isidre Planes entra a detallar el nus de la qüestió: l'objecte de la carta és el debat sobre límits territorials encetat arrel de la presa de 246 ovelles i cabres per part d'uns carrabiners en territori andorrà, en l'empriu de la Solana de Caborreu.

Isidre Planes, molt enfadat per com estaven anant les coses, explica al Delegat Permanent del Copríncep Francès el següent: "Los habitantes del poble de Arcabell, influïts erroneament per lo parer o consell de dos avocats, un de ells lo Sr. Pallerola, Veguer Episcopal, consideraban propietat sua lo territori que est'sobre de la linea que va desde Roca de Pimes al Serrat de Caborreu; y en consecuencia se alegraban de la presa del bestia referit que creian confirmatoria de aquell suposat dret; y encoratjats amb aquella idea cuidaban poch del bestia seu que peixia en terreno comu d'emprivia; pero los habitantes de S. Julia justament celosos dels seus drets i ben certs que los cabia mes dret que als de Arcabell per fer alli actes de domini... i fou lo cas que el 6 de juliol encontraren 11 vacas de Arcabell en aquella part del riu de Caborreu que esté debaix de la línea ampriviana, que va de la Roca de Pimes al Serrat de Caborreu y en terme del Bosch de la Rabassa: territori de peixer, y que es exclusivament y sens sombra de dupte de la Parròquia de S. Julia segons la declaració del mateix guardià...".¹³

Un cop aclarit que les vaques es trobaven en territori andorrà, el secretari del Comú avança una explicació per aquest episodi de segrest del ramat. "Empero los dueños de

las vacas de Arcabell no han fet ninguna demanda de dit bestia; lo cual fa suposar un complot misterios, que los ha dirigit en los ataques amb andorrans en una ocasio en que tot sabian que las reclamacions de la Autoritat andorrana al Gubern español era una veu perduda en lo desert.”¹⁴

Per tal de recuperar el control de la situació, en la carta adreçada al Delegat Permanent francès es demana que es procedeixi a una *“severa e imparcial inspecció del terreno ab acompanyament de les probas corresponents per fallar rectament lo present, y evitar la repetició de casos semblans en lo porvenir... porque lo Gubern espanyol no nos escolta, si lo reclamant no va apoyat per lo Sr. Bisbe; y lo Sr. Bisbe no vol apoyar res, si previament tots los andorrans no’l volen regoneixer com a únich Soberá teorich i practich. No tenim, pues, altre medi per terminar aqueixa cuestion de presa de bestiar que suplicar a V.S que se servesquiá informar al Gubern Francés, com a representant de nostre bondados Co-Princep del estat de las cuestiones referidas, y que se dignés per indicacio al Gubern español que los andorrans desitjarian que fossan resoltas, tant prompte com fos possible, ab lo esperit de imparcialitat y justicia sempre acostumat.”¹⁵*

Des de la banda francesa no es va rebre la resposta esperada, únicament un comunicat del Consell General on s’explicava que el Govern francès es limitava a autoritzar l’entrada al territori francès a un terç del bestiar que constava en l’estadística de l’any anterior. Del problema dels límits, de les decisions del Bisbe, de les ovelles, de les cabres i de les vaques, ni *“mu”*.

Ens hagués agradat explicar el final d’aquesta història. Malauradament a l’arxiu del Comú de Sant Julià de Lòria no es conserva cap document que expliqui quin final va tenir aquesta història. Més enllà de la venda de les vaques no sabem què va ser de les 246 ovelles i cabres segrestades.

Notes

1- ACSJ, núm. 547

2- ACSJ, núm. 566

3- ACSJ, núm. 562

4- ACSJ, núm. 38

5- ACSJ núm. 569

6- ACSJ núm. 51

7- Creus, L. (2010): *“Arcavell, la magnitud d’una frontera local a l’Alt Urgell (segles XIV-XX)”*. Col·loqui d’Estudis Transpirinencs, Núria. *Revista IBIX 6*, Centre d’Estudis Comarcals del Ripollès i Institut Ramon Muntaner, p. 233-250.

8- ACSJ núm.555

9- ACSJ núm. 555

10- ACSJ núm. 555

11- ACSJ núm. 555

12- ACSJ núm. 542

13- ACSJ núm. 542

14- ACSJ núm. 542

15- ACSJ núm. 542